

УДК 336.72

Пішеніна Т. І.

Міжнародний університет «Україна»

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Досліджено стан функціонуючої системи державного управління у сфері освіти. Аналізовано кризові явища науково-професійної ступеневої освіти. Запропоновано механізми, що здатні підтримувати зміни освітньої системи в зовнішньому середовищі.

Ключові слова: економічні аспекти, науково-професійна ступенева освіта, інформаційна система, фактори зовнішнього впливу.

Постановка проблеми. Суттєвою ознакою сучасного етапу розвитку українського суспільства є його перехід до якісно нового стану. За таких умов підвищується значущість освіти як важливого фактору сталого соціально-економічного розвитку суспільства в цілому. Вирішення складних завдань економічної, суспільно-політичної, соціальної і культурної розбудови країни можливе лише за умови створення ефективно функціонуючої системи державного управління у сфері освіти, важливою складовою якої виступає науково-професійна ступенева освіта.

Поточні зміни в суспільному житті України спричинили структурні зрушення в попиті на освітні послуги, працю і продукцію. Збільшення частки молодших вікових груп населення зумовили необхідність вирішення в першу чергу завдань, пов'язаних з освітою останніх, зокрема на після середньому рівні. Значною є й роль даної системи у вирішенні проблеми навчання безробітних.

З урахуванням таких соціально-економічних реальій система науково-професійної освіти стає найважливішою освітньою системою щодо вирішення завдань професійної підготовки величезної кількості фахівців для країни, адаптації до життя в нових умовах. З огляду на це можливо прогнозувати значну зміну масштабів після середнього навчання з орієнтацією на відповідні освітні державні та міжнародні стандарти.

Кризові явища в функціонуванні освітньої сфери у зв'язку із значним дефіцитом матеріальних, кадрових, фінансових ресурсів, зниження потенційної доступності освітніх послуг даного рівня, що спричинене поточною соціально-економічною ситуацією, вимагають нових управлінських рішень. Їх зміст має бути пов'язаний з підвищенням ефективності діяльності освітньої системи, забезпеченням державних гарантій на якісну освіту в цілому, обґрунтуванням інвестицій у розвиток освітньої галузі. Усе це потребує відповідного вдосконалення державного управління професійною освітою, зокрема розробки механізмів, що здатні забезпечувати адекватне реагування на зміни в зовнішньому середовищі системи й оптимальним чином спрямовувати її внутрішні ресурси.

Ускладнення професійної освіти як об'єкта управління в контексті модернізації освіти в Україні та входження до Болонського процесу, інтенсифікація відповідних інноваційних пошуків, поява значних можливостей для гуманітаризації, індивідуалізації навчання обумовлюють необхідність у новій якості управління освітньою сферою.

Аналіз останніх публікацій. Вітчизняна економічна наука за доволі короткий термін свого існування напрацювала значний теоретико-методологічний, методичний та довідковий матеріал. Різні аспекти управління в межах суб'єкт-об'єктної парадигми досліджуються В. Авер'яновим, В. Баку-

менком, Т. Івановою, В. Князєвим, В. Луговим, В. Маліновським, Н. Нижник, І. Розпутенком, В. Цветковим та ін.

Значний внесок у розробку теорії державного управління зробили такі зарубіжні вчені, як Г. Атаманчук, В. Афанасьєв, Д. Белл, М. Вебер, В. Граждан, Д. Зеркін, М. Кастельс, Г. Моска, Т. Парсонс, В. Парето, Ю. Тихомиров, Е. Тофлер, В. Чіркін.

Організаційно-економічні аспекти управління суспільним розвитком та освітою як його складовою досліджувалися Г. Балихіним, Н. Багаутдіновою, В. Гамаюновим, В. Дорофійенком, Г. Кологрєєвим, В. Пілюшенком, С. Поважним, О. Поважним та ін.

Аспекти формування системи управління якістю освіти розглядалися Ю. Вишняковим, В. Кальней, В. Лобасом, Д. Матросом, С. Шишовим та ін.

Розвитку науково-професійної освіти присвячені праці С. Вершловського, С. Крисюка, Л. Мітіної, А. Нікуліної, В. Олійника, Н. Протасової та ін.

Аналіз дослідницької проблематики функціонування науково-професійної освіти дає можливість стверджувати, що найменш розробленою є проблема, пов'язана з управлінням на державному рівні, та запровадження науково-професійної ступеневої освіти. Формування науково-професійної освіти передбачає обов'язкове формування інформаційної системи, що є дуже важливою складовою.

У міжнародних відносинах в інформаційній сфері вже існують і розвиваються як пасивні, так і активні форми співробітництва: кооперація у формуванні інформаційних ресурсів, при підготовці інформаційної продукції і послуг, укладання двосторонніх та багатосторонніх договорів і угод щодо спільного виконання досліджень і розробок в області інформації, інформаційної діяльності, ринку інформаційних послуг та продуктів, проведенні спільного маркетингу інформаційних послуг і продуктів тощо [2; 3; 4; 5].

Корпоративні інформаційні мережі можуть проводити роботу за такими напрямками:

- обмін інформаційною продукцією;
- кооперація за технологічними ознаками при підготовці інформаційної продукції і наданні послуг;
- обмін інформаційними послугами.

Технологія науково-інформаційної діяльності має й інші ознаки. Наприклад, на відміну від інших галузей сфери послуг розвиток автоматизації в інформаційній діяльності веде не до зниження, а до росту індивідуалізації обслуговування за рахунок можливості більш предметного забезпечення інформаційних потреб за умови надання користувачу можливості абонентського доступу до інформаційних мереж, більш оперативного за-

безпечення інформаційних потреб. Використання комп'ютерних мереж дає змогу територіально зблизити інформаційні органи, об'єднати їх у локальні, національні, регіональні мережі, змінити режими роботи [7].

З розвитком автоматизації і уніфікації інформаційної діяльності росте частка масових інформаційних послуг, призначених безпосередньо для кінцевих користувачів і підготовлених у потужних інформаційних організаціях, при цьому не знижується частка послуг, що надаються споживачам через посередників – працівників індустрії інформації [4].

Формат інформаційної продукції або послуги залежить від визначення її виду та змісту технологічних операцій для її виготовлення. Економічна сутність інформаційної продукції або послуги – це в кінцевому підсумку її вартість, яка залежить, перш за все, від трудомісткості підготовки, тобто, від кількості і змістовного наповнення технологічних операцій.

Застосування методичних принципів корпоративного управління, зазначення предметної області інформаційної діяльності, уніфікація технологій підготовки інформаційної продукції створюють методичні основи формування корпоративної мережі науково-професійної ступеневої освіти. Ця мережа уявляє собою сукупність самостійних спеціалізованих організацій, діяльність такої системи повинна базуватись на певних економічних і організаційних механізмах.

Засобами інформаційної діяльності створюються суттєві складові суспільного надбання. Насамперед, це інформаційні ресурси, що у вигляді, упорядкованих документальних масивів, баз даних, інформаційно-аналітичних матеріалів є складовими інтелектуального фонду суспільства. Науково-інформаційна діяльність супроводжує накопичення, розподіл і реалізацію знань, наукової інформації для забезпечення науково-професійної ступеневої освіти. Основа формування корпоративної мережі науково-професійної ступеневої освіти є маркетингові дослідження [8; 9].

В науково-інформаційної діяльності науково-професійної ступеневої освіти стратегічними цілями маркетингу є:

- визначення стратегії формування інформаційних ресурсів, які повинні відповідати потребам роботодавців, але при цьому їх формування повинно забезпечуватися як фінансовими програмами, так і ефективними інформаційними технологіями оброблення і доступу;

- вивчення інформаційних потреб, їх фахових і виробничих інтересів, стратегії їх дій у професійній сфері. Уявлення про коло потенційних користувачів допоможе правильно побудувати діяльність органу науково-професійної ступеневої освіти.

Результатом маркетингових досліджень органу науково-професійної ступеневої освіти є інтенсифікація інформаційної діяльності на основі проведення визначених заходів. Основними завданнями з організації інформаційного обслуговування користувачів є такі:

- оперативне і якісне задоволення інформаційних потреб відповідними інформаційними продуктами і послугами;

- достатній діапазон часу обслуговування користувачів;

- швидкість доставки послуг користувачам;

- наявність кваліфікованого персоналу органу науково-професійної ступеневої освіти, який здатний навчати користувачів роботі з інформацією;

- досягнення такого ступеню інформаційної культури фахівців органу науково-професійної ступеневої освіти, який підвищує рівень задоволення інформаційних потреб.

Економічними механізмами функціонування корпоративної мережі науково-професійної ступеневої освіти є засади її організації, а саме: дослідження стану функціонування, організація внутрішнього обліку і визначення ефективності роботи підрозділів, визначення економічної основи ціноутворення на продукцію і послуги, методи визначення собівартості інформаційної продукції і послуг [1].

Управління підприємствами будується на ринкових відносинах, основою яких є творча управлінська діяльність, спрямована на досягнення найвищих фінансових результатів шляхом забезпечення високого рівня фахівців [10, 11].

Управлінським інструментом економічного механізму розвитку науково-професійної ступеневої освіти визначені принципи аналізу діяльності організацій науково-професійної ступеневої освіти, які формують корпоративну мережу [1].

При організації інформаційної діяльності науково-професійної ступеневої освіти необхідно враховувати особливості інформації як об'єкту діяльності. Цей об'єкт є одночасно і предметом, і засобом, і результатом праці. Основні напрями інформаційної діяльності, які доцільно здійснювати на корпоративних засадах, сформульовано у попередніх розділах.

Кількісний і якісний стан кожного із цих напрямів характеризується конкретними показниками, які були вивчені і визначені за результатами діяльності регіональних центрів науково-професійної ступеневої освіти. На їх основі визначені показники аналізу стану і розвитку таких освітніх організацій.

Основними принципами формування державного управління освітньою мережею, що формується в регіоні по пріоритетному напрямку промисловості з урахуванням інноваційного розвитку економіки та методів уніфікації технологічних процесів галузі.

Для розроблення важелів управління регіональною корпоративною мережею освіти розглянемо методологію управління системою, яка передбачає виділення із загальних проблем основних принципів управління освітньою сферою. Дослідження головних складових формування попиту на фахівців повинно здійснюватися на основі функціонування освітньої системи яка є не замкненою структурою, система взаємодіє із зовнішнім середовищем і сама в ньому отримує імпульси змін. Для стійкого існування освітньої системи згідно з теорією управління необхідним є зворотний зв'язок. У технологічних системах для стійкої підтримки інноваційного процесу виробництва цей зв'язок має бути обов'язковим для того, щоб спрогнозувати попит на кадри прорахувати відповідні відхилення від норми і забезпечити процес повертати процес заданими параметрами.

Підприємства, одержуючи підготовлених фахівців і використовуючи її в своїй діяльності, постійно оцінюють рівень підготовки і відповідність кваліфікаційним вимогам. У загальному вигляді, інтегровано ця оцінка буде виявлятися в зниженні або збільшенні попиту на фахівців. Головними ознаками будь-якої системи є наявність елементів і зв'язків між ними. Державне управління освітньою системою є складною динамічною системою, що функціонує в умовах зміни як внутрішніх

компонентів, так і умов зовнішнього середовища. Кожний регіон представляє собою також систему, елементами якої є пріоритетні галузі. Всі вони – системи одного рівня, між собою вони мають горизонтальні зв'язки (приміром, координація і кооперація дій для виконання завдань регіональних органів виконавчої влади). Управління такими системами відноситься до регіонального корпоративного управління.

За цих умов теоретичними принципами державного управління на регіональних корпоративних засадах є принципи системності і послідовності.

Принцип системності полягає в тому, що об'єкт управління розглядається як діалектична єдність окремих елементів і освітньої системи в цілому. Методи системно-структурного аналізу, що покладені в основу реалізації принципу системності, дають змогу аналізувати ті структурні компоненти складових, які найбільше впливають на кінцевий результат роботи всієї освітньої системи. Цільова функція застосування принципу системності в державному управлінні освітою дозволяє враховувати як кількісні, так і якісні характеристики елементів системи освіти при прийнятті рішень щодо її розвитку.

Принцип системності функціонування державної системи науково-професійної ступеневої освіти відображається у двох аспектах.

По-перше, системність роботи кожної організації і системи в цілому полягає у сукупності взаємозалежних технологічних процесів науково-інформаційної діяльності, реалізація яких забезпечує досягнення головної мети діяльності органу науково-професійної ступеневої освіти – організації забезпечення інформаційних потреб користувачів на основі наявних інформаційних, матеріальних і трудових ресурсів.

По-друге, відбувається процес послідовної зміни стану інформаційних потреб, стану фінансово-господарської діяльності, розвитку інноваційних технологій, появи нових інформаційних ресурсів. Ефективне функціонування організацій науково-професійної ступеневої освіти вимагає постійно вводити нові послуги відповідно до попиту на них. Системний підхід дає змогу зосередити основну увагу на об'єкті управління в цілому, виділити його інтегровані характеристики, виходячи з умов і стану виробництва інформаційної продукції і надання інформаційних послуг відповідно до попиту на них.

Принцип послідовності. Сутність принципу послідовності полягає у використанні діалектики модії умов існування об'єкту управління, що змінюються і розвиваються разом з розвитком навколишнього світу, і умов, що повторюються. Досягається це шляхом такого цілеспрямованого впливу на вибір структурних компонентів і формування структури об'єкту управління, при якому в ньому максимально зберігаються прогресивні управлінські рішення. Нові рішення привносяться в обсязі, обумовленому вимогами функціонування системи науково-професійної ступеневої освіти.

Принцип послідовності характеризує одну з найважливіших сторін діалектики розвитку систем науково-професійної ступеневої освіти. У сполученні з принципом системності він розкриває механізм розвитку й удосконалення об'єкту управління. Використання цього принципу дає змогу оптимізувати склад і структуру об'єкту управління, визначити послідовність стадій та етапів виробництва, і в необхідних випадках упорядкувати

їх шляхом об'єднання і виключення тих з них, в яких відсутня об'єктивна необхідність.

Саме тому принцип послідовності технічних і організаційних рішень стає центральним принципом, на якому базується регіональне корпоративне управління науково-професійної ступеневої освіти.

Розроблення корпоративних методів управління системою науково-професійної ступеневої освіти потребує розгляду деяких теоретичних аспектів управління. По-перше, визначимо основні ознаки системи науково-професійної ступеневої освіти як системи управління.

За характером сполучення первинних елементів державного управління системи науково-професійної ступеневої освіти розподіляються на технічні, інформаційні, технологічні і організаційні. Систему науково-професійної ступеневої освіти можна розглядати як організаційну, тому що її складові – регіональні центри – вирішують єдиний комплекс взаємозалежних задач, де підприємства-роботодавці є самостійно господарюючими суб'єктами. Кожне підприємство має свій замкнений технологічний цикл, впровадження інноваційних засад в їхню діяльність слугує досягненню якості кінцевого продукту та забезпеченню належного інформаційного забезпечення на території регіону. Регіональні засади полягають в уніфікації технологічних процесів за рахунок впровадження єдиних стандартів, нормативів, кваліфікаційних характеристик тощо. Сутність регіонального управління організаційною системою науково-професійної ступеневої освіти полягає також у застосуванні єдиних принципів роботи, можливої кооперації та розподілу окремих функцій при єдиних вимогах до кваліфікації фахівців.

За формою представлення сутності об'єктів системи розподіляються на формалізовані (формальні, символічні) і матеріально-речовинні (реальні, конкретні) системи. За цією класифікацією система науково-професійної ступеневої освіти відноситься до формалізованих.

Якщо взяти за вихідні дані методи Загальної теорії систем, то ми розглядаємо систему науково-професійної ступеневої освіти як систему, що прагне до стійкості (стійкого існування) і базується на п'яти факторах: економічному, виробничому, правовому, технологічному та інноваційному.

У цьому випадку, ми розглядаємо фактори впливу зовнішнього середовища на існування системи і процеси функціонування самого об'єкту дослідження через визначені показники (критерії, параметри). Ці показники представлено результатами функціонування органів науково-професійної ступеневої освіти та здійснення управлінських, виробничих та економічних дій. Фактори впливу, та показники, що їх характеризують, визначають напрями аналізу діяльності органів науково-професійної ступеневої освіти.

Аналіз кожного з визначених показників дасть змогу оцінити життєвий цикл системи науково-професійної ступеневої освіти регіонального рівня і визначити важелі державного управління регіональною мережею науково-професійної ступеневої освіти.

З метою виконання регіональною корпоративною мережею науково-професійної ступеневої освіти функцій інформаційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств, предметна область її діяльності в цьому напрямі, визначається характером і змістом циклу інноваційної діяль-

ності підприємницької сфери, а саме: науковими дослідженнями, розробкою технологій, створення інновацій, впровадження інновацій.

Інформаційні потреби підприємств, що пов'язані з проведенням зазначених робіт знаходяться в площині таких даних:

- науково-технічні інновації;
- впровадження розробок;
- розробка бізнес-планів;
- розробка інноваційних проектів;
- підвищення кваліфікації фахівців;
- підготовка фахівців;
- наукова, економічна, статистична, правова, комерційна інформація;
- патентно-інформаційні і кон'юнктурні дослідження;
- маркетингові дослідження;
- отримання відповідної освіти тощо.

Висновки та пропозиції. На основі аналізу на-

укового доробку виявлено тенденції зміни основних факторів економічного зростання суспільства в умовах світової інтеграції, зокрема необхідність зміни пріоритетів з розбудови індустріального суспільства на створення інформаційного суспільства знань та послуг. В контексті цього посилюється увага до вдосконалення освітньої сфери, постає нагальне питання створення науково-професійної освіти, що передбачає інтеграцію освітнього процесу з науково-обґрунтованим здобуттям знань та їх упровадженням у виробничий процес. Розроблено моніторинг ускладнюючих факторів впливу внутрішнього для країни і зовнішнього (глобального) середовища на створення системи науково-професійної освіти. Отримані результати дослідження матимуть суттєве практичне значення для розроблення та вдосконалення як стратегії, так і тактики державного управління науково-професійною ступеневою освітою в Україні.

Список літератури:

1. Гальчинський А. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу / А. Гальчинський. – К. : Українські пропілеї, 2001. – 320 с.
2. Геєць В. М. Трансформація моделі економіки України. Ідеологія, протиріччя, перспективи / В. М. Геєць, Б. Є. Кваснюк, С. І. Киреев та інші ; Інститут економічного прогнозування НАН України ; ред. В. М. Геєць – К. : Логос, 1999. – 497 с.
3. Інформаційне забезпечення державного та регіонального соціального Управління : монографія / О. Г. Осауленко, О. Ф. Новікова, Н. С. Власенко, І. В. Калачова; НАН України, Ін-т економіки пром-ті; Держстат України. – К., Донецьк, 2004. – 656 с.
4. Коровський А. В. Еволюція людського фактора економіки та проблеми його формування : монографія / А. В. Коровський. – К. : КНЕУ, 2004. – 184 с.
5. Лобас В. М. Удосконалення механізмів фінансування гуманітарної сфери / В. М. Лобас // Менеджер. – 2003. – № 3. – С. 93-101.
6. Матвієнко П. В. Оцінка ефективності державного управління системою освіти та науки в регіонах України / П. В. Матвієнко // Економіка та держава. – 2007. – № 7. – С. 56-62.
7. Дмитренко Г. Управлінські можливості морального оздоровлення українського суспільства // Вища школа. – 2003. – № 6. – С. 24-32.
8. Михайловська О. В. Світовий досвід державної підтримки інноваційних процесів / О. В. Михайловська // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 11 (53). – С. 101-110.
9. Панасюк В. П. Школа и качество: выбор будущего / В. П. Панасюк. – СПб. : КАРО, 2003. – 384 с.
10. Романовський О. О. Теорія і практика зарубіжного досвіду в підприємницькій освіті України : монографія / О. О. Романовський. – К. : Деміур, 2002. – 400 с.
11. Соловійов В. Інформаційне суспільство, інтелектуальна власність та економіка, що базується на знаннях / В. Соловійов // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 12. – С. 39-45.

Пишенина Т. И.

Международный университет «Украина»

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме

Исследовано состояние функционирующей системы государственного управления в сфере образования. Проанализированы кризисные явления системы образования. Предложены механизмы, способные поддерживать изменения образовательной системы во внешней среде.

Ключевые слова: экономические аспекты, научно-профессиональное ступенчатое образование, информационная система, факторы внешнего воздействия.

Pishenina T. I.

International University of «Ukraine»

ECONOMIC ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM

Summary

Investigated status of management system of the State in the area of education. Analyzed the crisis of the education system. The mechanisms that can support the changes in the educational system in the environment.

Key words: economic aspects, education, information system, factors of influence.